

Manoilescu și patru proiecții asupra economiei românești interbelice

Robert Păiușan*

Niciun alt gânditor economic și/sau social-politic din secolul al XX-lea nu și-a legat numele de atât de multe proiecții doctrinare asupra lumii din perioada vieții sale precum inginerul de formație și economistul prin vocație Mihail Manoilescu. *Omul care visa idei*, așa cum îl descriau apropiații săi, a fost, rând pe rând, promotor al neoliberalismului, autor al unor variante proprii cu certe elemente de originalitate ale naționalismului economic și, respectiv, corporatismului, socialist utopic întârziat, adept al totalitarismului, precursor al dependentismului – și încadrările pot, la rigoare, să continue. Cel mai mic numitor comun al tuturor acestora este situarea lor în perimetrul celui de-al treilea drum de evoluție a societății omenеști, aflat între liberalism și marxism.

În două decenii și jumătate de prezență în lumea ideilor, dar și a faptelor, Manoilescu a proiectat, succesiv, patru variante de organizare economică și social-politică a României, la care mă refer succint în continuare.

În prima parte a anilor 1920, el s-a situat pentru puțin timp pe pozițiile neoliberalismului, căruia îi asocia proprietatea privată în economie, aparținând investitorilor din țară (etnic români și minoritari) și din străinătate, o politică comercială externă protecționistă și un regim politic monarhic constituțional. Principala sarcină economică a momentului era refacerea economică a țării și punerea în valoare a resurselor ei naturale și umane, inclusiv pe calea constituirii unor monopoluri de stat în subramuri economice-cheie, așa cum rezultă din contribuțiile din acei ani, începând

cu prima sa carte, *Politica producției naționale*, apărută în 1923.

În a doua parte a deceniului, din poziția de demnitar (a fost subsecretar de stat la Finanțe în guvernul Averescu din 1926–1927), industriaș și publicist, Manoilescu a ajuns să cunoască mai bine realitățile – și, implicit, deficiențele – economiei autohtone. Cartea lui de căpătâi și capodopera literaturii economice românești, *Théorie du protectionnisme et de l'échange international* (Teoria protecționismului și a schimbului internațional), cunoscută cu titlul abreviat de *Teoria protecționismului*, își propunea, în esență, să identifice căile de îmbunătățire a poziției, resimțite ca nesatisfăcătoare, ocupate de țara noastră în economia mondială. Soluțiile sale aveau în vedere stimularea industrializării țărilor predominant agricole, de felul României din prima jumătate a secolului al XIX-lea, prin adoptarea unui protecționism vamal diferențiat în funcție de productivitatea ramurii respective și, în paralel, instaurarea unei noi ordini economice și social-politice mondiale, pe care o descria drept un „socialism al națiunilor”, în măsură să atenueze și, în timp, să înlăture inechitățile, reflectate în comerțul internațional, dintre munca industrială și cea agricolă. Cartea a cunoscut ediții în limbile engleză, portugheză în Brazilia și italiană, toate în 1931 și spaniolă în 1943, precum și o ediție în limba germană, diferită de ediția princeps, în 1937, care a fost tradusă în românește și publicată în 1986 și 2012.

Recomandările formulate în *Teoria protecționismului* anunțau trecerea la o nouă proiecție asupra economiei românești. Aplicarea

*Profesor universitar pensionar, ASE București

lor impunea, avea să constate Manoilescu imediat după apariția cărții, o reformă structurală a statului român, sintagmă prin care înțelegea o sumă de prefaceri economice și social-politice de orientare corporatistă. În 1930–1931, ca demnitar (a fost, succesiv, ministru la Lucrări Publice și Comunicații, ministru la Industrie și Comerț și guvernator al Băncii Naționale a României) la începutul domniei lui Carol II, el preconiza adoptarea unei variante actualizate a corporatismului medieval românesc și instituirea unui regim monarhic autoritar. După mazierea sa la sfârșitul anului 1931, avea să elaboreze o variantă proprie a corporatismului, despre care considera că se plia cel mai bine atât pe așteptările imediate, cât și pe firea și idealurile perene ale poporului român. Volumul său reprezentativ pe această temă, *Le siècle du corporatisme. La doctrine du corporatisme intégral et pur* (Secolul corporatismului. Doctrina corporatismului integral și pur), cunoscut ca *Secolul corporatismului*, a fost publicat tot la Paris în 1934, cu reeditare în 1936 și ediție românească în 1934, portugheză în Brazilia în 1938 și spaniolă în Chile în 1941.

Manoilescu avea să contureze, prin contribuțiile sale din prima jumătate a anilor 1930, trăsăturile economiei organizate românești în cadrul regimului social-politic corporatist. În esență, el preconiza funcționarea unei economii semiînchise (pe care o numea, impropriu, autarhică) în relațiile cu partenerii externi și bazată pe intervenția constantă a statului în viața economică, inclusiv prin etatizarea, cel puțin parțială, a sectorului financiar-bancar.

Către sfârșitul anilor 1930, doctrinarul român se pronunța pentru trecerea de la regimul politic

autoritar la cel totalitar, cu menținerea monarhiei și a economiei corporatiste. Numai că totalitarismul venea la pachet cu controlul exercitat de stat în toate domeniile vieții economice și sociale, ceea ce distona – sau, cu o expresie folosită în epocă, „nu cadra” – cu prerogativele atribuite corporațiilor în scrierile sale anterioare.

În sfârșit, o a patra construcție în lumea ideilor a economiei românești era cea de la începutul anilor 1940, în condițiile constituirii în jurul Germaniei naziste a *marelui spațiu economic european*. Autorul nostru lega de integrarea României în acest spațiu, pe care o recomanda călduros, înlăturarea inechității dintre munca industrială și cea agricolă, denunțate în *Teoria protecționismului* și alte contribuții, pe calea creșterii prețurilor de achiziție a produselor agricole românești.

În noul context, economia românească urma să se comporte ca o economie deschisă și legată prin relații de clearing bilateral cu celelalte state-membre, începând cu Germania, ale *marelui spațiu economic european*, care funcționa ca un bloc economic închis în raport cu alte spații, și să rămână semiînchisă în relațiile cu ceilalți parteneri. Proprietatea continua să fie precumpănitor privată, dar ponderea investitorilor etnic români urma să crească semnificativ prin „românizarea” capitalului, în raport atât cu investitorii minoritari din țară, cât și cu cei străini, cu excepția celor germani, ceea ce crea premise favorabile pentru accelerarea industrializării.

Pot fi rezumate constatările reieșite pe parcursul acestui scurt articol într-un tabel sintetic de felul celui de mai jos:

Anii	Forma de proprietate	Tipul de economie/ Politicile economice	Regimul politic	Anii
1919	Proprietate privată. Capital străin și indigen (etnic românesc și minoritar). Monopoluri de stat.	Economie deschisă în relațiile externe. Dirijism. Protecționism vamal.	Monarhie constituțională. Parlamentar. Pluripartid.	1919
1929	Proprietate privată. Capital străin și indigen. Etatizări în sectorul financiar-bancar.	Economie semiînchisă în relațiile externe. Economie organizată/ corporatistă în interior.	Monarhie autoritară. Parlament pluripartid și Camere corporative consultative.	1930
1936	Proprietate privată. Capital străin și indigen. Etatizarea resurselor naturale.	Protecționism vamal diferențiat în funcție de productivitatea muncii.	Totalitar, cu menținerea monarhiei. Camere corporative legislative. Partid unic.	1937
1940	Proprietate privată. Capital preponderent etnic românesc, cu excluderea investitorilor minoritari și străini (cu excepția celor germani). Proprietate de stat în ramuri-cheie.	Economie deschisă în interiorul <i>marelui spațiu economic european</i> și semiînchisă în relațiile cu țări terțe. Economie organizată/ corporatistă, intervenționism statal generalizat, elemente de planificare economică.		
1944				1944

Dincolo de orice scăderi ori inconsecvențe doctrinare, Manoilescu rămâne un important teoretician, la scara gândirii universale, al economiei semiînchise, pe care o considera în măsură să accelereze progresul unor țări precum România din prima jumătate a secolului al XX-lea.